

DANSK OG CANADISK ESKIMOUNDERVISNING

NOGLE KOMMENTARER

Af skoledirektør *Chr. Berthelsen*

I tidsskriftet „Grønland“ 1967 side 33 har to canadiske videnskabsmænd, C. W. Hobart og C. S. Brant, foretaget en interessant sammenligning mellem de grønlandske og de nordcanadiske (eskimoiske) undervisningsforhold på grundlag af undersøgelser på de pågældende områder. Man må beundre de to videnskabsmænd for den grundighed, hvormed de har boret ind i de problemer, som netop har deres stærke aktualitet såvel i Nordcanada som i Grønland. Afsnittet om Nordcanada, som jeg ikke skal komme nærmere ind på, indeholder utvivlsomt ting, vi må være opmærksomme på i Grønland. Essensen i de anstillede betragtninger har formentlig sin gyldighed i alle områder, hvor to fra hinanden stærkt afvigende kulturer mødes. I hovedtrækkene synes sammenligningen at falde ud til fordel for Grønland, men i rapporten påpeges også de negative sider af det grønlandske skolevæsen. Det drejer sig om forhold, som er meget aktuelle i forbindelse med hele samfundsudviklingen, der tilstræber at skabe en kulturel syntese med størst mulig hensyntagen til grundtrækket og værdierne i den oprindelige kultur.

I indledningen gives der en oversigt over den historiske udvikling. Baggrunden for igangsættelse af nyordningen – herunder det stigende behov for uddannelse – er også beskrevet, men der savnes en mere udførlig analyse af de til nyordningen knyttede mangfoldige problemer, som komplicerer opgavernes løsning på en tilfredsstillende måde. Rapporten nævner således ikke årsagerne til den fortvivlede situation, vi i dag befinder os i lærermæssigt. Læseren, som ikke er kendt med de grønlandske forhold, får nemt det indtryk, at man importerer danske lærere – i det omfang man gør det i dag – udelukkende med den hensigt at danicere den grønlandske befolkning selv på de små steder. Det uddannelsesmål, som landsrådet har udtrykt, er i rapporten blevet sat hårdt op. Landsrådet ønsker – ifølge udtalelsen i mødet i 1965 i forbindelse med drøftelsen af skolelovsforslaget – at fremtidens grønlandske ungdom skal kunne vælge en uddannelse alt efter evner og interesser uden at sproglige hensyn skal virke hæmmende på dette valg. Der ligger heri, at enhver, der har evnerne i orden også i sproglig henseende skal have adgang til at få en uddannelse, som de øvrige unge i riget har mulighed for. På ét punkt har

landsrådet klart ønsket dansk standard, nemlig realeksamen, som er en nøgleeksamen for videregående boglig uddannelse i Danmark, — bl. a. på et gymnasium og derefter på universiteter og andre læreanstalter, hvor der kræves tilsvarende adgangsbetingelser. For landsrådets betragtninger er det kvaliteten af uddannelsen, der er afgørende, uden at det dermed er sagt, at indholdet af samtlige uddannelser skal være nøjagtig det samme som i Danmark. Der er visse uddannelser, hvor det er svært at ændre kravene (akademiske og mere avancerede tekniske uddannelser), medens man inden for andre områder har muligheder for at tilpasse uddannelsen efter de specielle forhold i Grønland. Den i 1964 etablerede læreruddannelse i Grønland skal således have den samme kvalitet og værdi som den nuværende læreruddannelse i Danmark, men indholdet er på flere punkter afvigende fra det danske. Det må bero på en misforståelse, når der i rapporten anføres, at der til vordende lærere stilles krav om, at de skal kunne tale flydende engelsk og læse tysk. Det afhænger også af, hvor meget der lægges i ordet „flydende“. På seminariet skal de unge kunne vælge enten engelsk eller tysk udover grønlandsk og dansk, som er obligatoriske. Der tilstræbes gode kundskaber i fremmede sprog, men det forlanges ikke, at sproget skal kunnes flydende. Det vil føre for vidt at gøre rede for hele læreruddannelsessituationen i denne artikel. Det skal blot fastslås, at udviklingen i Grønland stiller krav om en god uddannelse af dem, der skal være undervisere for den opvoksende generation. Det skal også nævnes, at etableringen af læreruddannelsen i Grønland med samme kvalitet som den nuværende danske bl. a. er blevet til under indtrykket af, at de unge har svært ved at akceptere en læreruddannelse, der har en anden kvalitet. En ret stor procentdel af de unge, der havde fået uddannelse på seminariet i Godthåb efter 1957, rejste til Danmark og begyndte forfra på et dansk seminarium og gennemførte den danske uddannelse.

Jeg kan ikke være ganske enig med rapporten i, at det allerede igangsatte uddannelsesprogram skal have tendens til at vanskeliggøre bevægeligheden af grønlændere over til beskæftigelse som „fliparbejdere“. Virkningerne af det igangsatte uddannelsesprogram er i disse år glædeligvis begyndt at vise sig bl. a. inden for kontor- og butiksfaget og i de tekniske fag. Realeksamen — hvilken form den end får fremover — eller tilsvarende boglig uddannelse vil utvivlsomt i stigende omfang producere „fliparbejdere“. Det er endvidere min opfattelse, at forbedrede uddannelsesmuligheder i selve Grønland og forbedrede undervisningsforhold i almindelighed også på mindre steder netop vil modvirke den i rapporten befrygtede „deling af befolkningen i en mere velhavende og magtbesiddende dansk-kultiveret gruppe og en temmelig forarmet, relativt magtesløs, tydelig apatisk, mere traditionel grønlandsk gruppe.“

Når vi i dag må anvende så mange danske lærere på udstederne, skyldes det, at vi ikke har tilstrækkelig mange grønlandske lærerkræfter. Der er et meget klart og for-

stæeligt ønske fra udstedsbeboerne om, at deres børn skal gives mulighed for bedre undervisning, og at de skal lære dansk. Det er ikke retfærdigt at beskyldte landsrådet og den grønlandske befolkning for dyrkelse af „hvid magi“ i forbindelse med anvendelse af danske lærere i Grønland. Såvel landsrådet som udstedsbeboerne så hellere end gerne dygtige grønlandske lærere, som også er i stand til at give undervisning i faget dansk. Dem er der stor mangel på i dag, og derfor er man glad for at få danske lærere i stedet for.

Forudsætningen for et vellykket forløb af en dansk lærers virke på et udsted er, at der er et meget nært samarbejde mellem den grønlandske og den danske lærer. Desværre er det ikke altid, at de sproglige forudsætninger for et nært samarbejde er til stede i tilstrækkeligt omfang hos den grønlandske lærer og meget sjældent hos den danske lærer. Den grønlandske lærer – eller kateketen – er den, der kender forholdene og de enkelte personer på stedet. Det meget intime kendskab og samværet med folk i det lille snævre samarbejde kan meget nemt i sig selv være en belastning for kateketen. Mange øjne er rettet imod ham, og det er ubehageligt, særlig hvis der er menneskelige svagheder af en eller anden art hos den pågældende. For en dansk lærer er overgangen til en udstedstilværelse meget overvældende – ikke mindst, når det sker direkte fra en dansk by. Tilværelsen på et lille sted, hvor ingen eller kun enkelt(e) taler eller forstår dansk, kan meget nemt blive en hård belastning for en dansk lærer. Ligesåvel som kateketen kan være en ganske uundværlig hjælp for den danske lærer, så kan den danske lærer også være en udmærket støtte for kateketen inden for det pædagogiske område og i stillingen udadtil. Stedets befolkning forventer, at den danske lærers arbejde skal kunne mærkes bl. a. gennem øget pædagogisk aktivitet i det daglige skolearbejde – altså gennem en fornyelse i positiv retning. Man må derfor give den danske lærer et vist pædagogisk og arbejdsmæssigt spillerum. Følelsen af at kunne udføre noget nyttigt for det lille samfund kan samtidig virke som en slags værn imod eventuel ensomhedsfølelse i den nye, uvante tilværelse. – Den grønlandske kateket er i reglen en meget optaget mand, idet han også har sit sjælesørgerarbejde at passe. Ikke blot skal han prædike om søndagen og være sin egen organist. Som sjælesørger har han også forpligtelser i ugens andre dage. Han er normalt stærkt anvendt i oplysningsarbejdet. Den danske lærer skal forsøge at tilpasse sig det lille samfund på den mest harmoniske måde. Hans situation er ofte vanskelig. Er han for reformivrig, risikerer han at blive kritiseret. Holder han sig for passiv – måske i respekt for det bestående – risikerer han også at blive kritiseret for passivitet og for manglende interesse. Der kræves et meget snævert samarbejde mellem den grønlandske og den danske lærer, hvad angår den daglige drift og ledelse af skolen, og spørgsmålet om leder må overvejes grundigt i hvert enkelt tilfælde. I overvejelserne indgår mange gange personlige forhold, som ikke egner sig til uddybning i en artikel. Det

kan i nogle tilfælde være betænkeligt at låse sig fast til en leder. De større skolesteder har en mere selvstændig ledelse, medens den egentlige administrative ledelse af distriktets mindre skoler varetages af skoleinspektøren/skoledistriktslederen. Alle vigtigere administrative og pædagogiske afgørelser bliver forelagt ham. Varigheden af den danske lærers ledelse af en skole er altid begrænset til placeringsperioden på stedet d.v.v. i allerfleste tilfælde 2 år. I forbindelse med lærerudskiftninger bliver spørgsmålet om leder taget op til overvejelse, og etablering af en mere fasttømret lederfunktion med klarere beføjelser søges gennemført i disse år, og målet er at besætte disse poster med grønlandere eller danske lærere med grønlandserfaring bag sig i et hurtigt tempo i størst muligt omfang i forbindelse med nærmeste tids udskiftninger. Som anført i rapporten er det svært at få danske lærere med nogle års erfaring fra grønlandske byskoler ud til udstederne. Endnu sværere er det at få grønlandske lærere med særlige kvalifikationer ud til de isolerede små steder. Kun i meget få tilfælde har opfordringer og til tider kraftige henstillinger om at blive placeret på et udsted givet positive resultater.

Antagelsen af danske lærere til udstederne direkte fra Danmark i det omfang, vi gør det i dag, er sket med nogen betænkelighed, men efter grundige overvejelser. Forud for udsendelsen af disse lærere har siden 1964, hvor man begyndte at udsende et større antal lærere til udstederne, været givet orientering om tilværelsen på et udsted bl. a. med bistand fra de lærere, der har opholdt sig på udstederne, og endnu grundigere orientering – bl. a. opnåelse af bedre sproglige forudsætninger – søges etableret inden for den nærmeste tid. Til trods for ærlige forsøg på at berede jordbunden for de lærere, der skal virke på udstederne, er det vanskeligt at undgå fejltagelser og misforståelser helt, men situationen er ikke ganske uoverskuelig. Som det fremgår af rapporten, har skoleinspektørerne/skoledistriktslederne indseende med arbejdet. I de tilfælde, hvor en dansk lærers placering på et udsted har givet anledning til opmærksomhed i uheldig retning, har man fra den centrale skoleledelses side søgt forholdet bragt i orden ved først givne lejlighed. Gnidninger mellem den grønlandske og den danske lærer er heller ikke udeblevet. Tilfælde af den art må naturligvis ses fra begge sider. Det i rapporten nævnte eksempel på en menneskelig tragedie er desværre ikke ganske ukendt og var det heller ikke før de danske læreres tilsynekomst. Det er beklageligt, hvis den danske lærers tilstedeværelse har medvirket dertil. Det er i hvert fald et område, som skolens ledelse må være meget vågen overfor.

Rapporten nævner intet om de positive og opmuntrende sider af ordningen, for dem er der heldigvis mange af. Der kendes eksempler på, at den grønlandske og den danske lærer arbejder harmonisk sammen, og hvor den danske lærers tilstedeværelse er til megen glæde såvel for kateketen som for den grønlandske befolkning i almindelighed, og hvor der knyttes stærke bånd mellem den danske lærer og stedets befolk-

ning. Det er min overbevisning, at den danske lærer i almindelighed udviser en stor forståelse og respekt for herskende traditioner på stedet. De i rapporten omtalte farer for underminering af autoriteten og strukturen i samfundet vil naturligvis altid eksistere i et hvert mindre samfund, hvor to kulturer brydes, og mange andre faktorer end den danske lærers tilstedeværelse spiller rolle her. Jeg vil i hvert fald sætte et meget stort spørgsmålstegn ved, at den danske lærer skal have en uheldig indflydelse i den henseende. Jeg betvivler ligeledes muligheden af, at den grønlandske lærers ideer og fremgangsmåder kan ændres i uheldig retning ved den danske lærers tilstedeværelse. Det er mit indtryk, at en dansk lærer i almindelighed udfører sit arbejde med den største omtanke netop, når det drejer sig om at indføre noget nyt. Svagheden i anvendelsen af danske lærere i et stort omfang ligger – som nævnt i rapporten – i de alt for hyppige udskiftninger.

Hvad angår højnelsen af kateketernes undervisningsfærdighed, ligger det således, at den yngre gruppe lærere, uddannede på seminariet i Godthåb og med sproglige forudsætninger har mulighed for at supplere uddannelsen på Danmarks Lærerhøjskole. Et antal „ældre“ kateketer har gennem årene været på et års supplerende uddannelse i Danmark. Arrangement af kurser af længere varighed for denne gruppe lærere har jævnligt været overvejet, men har altid strandet på boligspørgsmål for familien, hvad enten kurset er tænkt at finde sted i Danmark eller i Grønland. Der arbejdes fortsat med dette spørgsmål. Splittelse af familierne i en længere periode under uddannelse er i hvert fald efter erfaringerne ikke tilrådelig. Bortset fra distriktvis kortere kurser har der i de senere år været arrangeret faglige kurser i sommerferien såvel i Danmark som i Grønland, og efterhånden er det ikke blot nogle dusin, men mange dusin, der har deltaget på disse kurser, som agtes ført videre. Der, hvor det boligmæssigt kan lade sig gøre, og begge parter er indforståede, har midlertidig bytning mellem udsteds- og bykateket været praktiseret i nogle distrikter. Det ville vi gerne fortsætte med, men problemet ligger i at få bymennesket ud til et udsted selv for en begrænset periode.

For fuldstændighedens skyld skal det oplyses, at de grønlandske lærerkræfters kvalifikationer ikke er ensartede alene af den grund, at de har gennemgået forskellige uddannelser. Der er en gruppe, der er uddannet på en et- eller to-årig kateketskole, – for de yngres vedkommende ovenpå en to-årig efterskole. Kateketskolen eksisterer ikke mere. Der er en gruppe, der er uddannet på det gamle seminarium i Godthåb – en 4-årig uddannelse ovenpå en to-årig efterskole. Den yngste gruppe har fået en 3-årig uddannelse ovenpå en 4-årig realskole. Endelig er der en gruppe, der er uddannet i Danmark enten ovenpå en lærereksamen i Grønland eller med realeksamen i Grønland samt et års præparandklasse i Danmark som baggrund. De første

elever fra seminariet i Godthåb efter nyordningen af 1964 vil først være færdige i 1968.

Der findes enkelte ukorrektheder, der trænger til at blive kommenteret. I 1955 var der ikke een – som anført i rapporten – men ca. 70 danske lærere i Grønland. I skoleåret 1966/67 virker der i Grønland ca. 130 i Grønland uddannede lærere (fra seminariet i Godthåb og fra tidligere kateketskoler), ca. 25 i Danmark uddannede dobbeltsprogede lærere og ca. 250 rent dansk sprogede lærere. Herudover virker der ca. 25 uddannede på små steder samt et antal timelærere med forskellig uddannelse. De dansk-sprogede læreres tal vokser i disse år med ca. 40 årligt. – Det er tildels rigtigt, når der i rapporten udtrykkes, at lærerne på udstederne har en udstrakt frihed til at udvælge og forme stoffet inden for undervisningsplanens rammer. Mange lærere laver deres eget supplerende materiale, da elevmaterialet er meget forskelligt fra sted til sted og inden for de enkelte skoler. Det er derimod ikke korrekt, når der i rapporten anføres, at læreren vælger sine egne lærebøger fuldstændig uden noget tryk eller pres fra nogen side. Der er en begrænsning alene på grund af, at der er udarbejdet specielle lærebøger for den grønlandske skole, og at der er kontrol over, hvilke andre systemer der må anvendes. – Der tales i rapporten om den stive, autoritære rolle, som er traditionel i dansk undervisning. Selvom det danske undervisningsvæsen måske ikke er ganske pletfri i den retning, er det ukorrekt at anvende udtrykket i generaliserende betydning.

Det grønlandske undervisningsvæsen er et taknemligt stof for kritikere netop i disse år, hvor mange ikke altid tilfredsstillende overgangsforanstaltninger må etableres som følge af den vanskelige lærersituation og som følge af et forsøg på indpasning af skolen i samfundsopbygningens mangfoldige krav. Fra skolens side må vi ikke være nærtagende over for de kritiske røster. Vi må være lydhøre, og vi må være parate til at rette på fejltagelser. Det trøster derfor, når rapporten slutter med bl. a. at udtale, „at administrationen af Grønland ikke stirrer sig blind på racespørgsmål, er indstillet på at planlægge, og har selvkritik.“